

Das Malbuch Książka do kolorowania

zum Schöpfungsfenster
der St. Marienkirche in Frankfurt (Oder)
Stworzenie świata na witrażach kościoła
Mariackiego we Frankfurcie nad Odrą

Das Schöpfungsfenster in der St. Marienkirche von Frankfurt (Oder)

Wie ist die Welt entstanden? Woher kommen Himmel und Erde, Licht und Finsternis? Warum gibt es Pflanzen, Tiere und Menschen? Was ist gut und was ist böse? Auf solche und viele weitere Fragen versucht die Schöpfungsgeschichte in der Bibel, auch Genesis genannt, Antworten zu geben.

Auf den mittelalterlichen Fenstern der Frankfurter St. Marienkirche sind zentrale Episoden der Schöpfungsgeschichte dargestellt. Wir erfahren, wie Gott das Wasser von der Luft trennt, die ersten Pflanzen und schließlich das Paradies schafft. Wir nehmen an der Entstehung der Tiere und der ersten Menschen teil. Und sehen, wohin Streit und Hass führen können. Aber auch die Errungenschaften des Menschen – Haus- und Schiffbau, Landwirtschaft und Handwerk – werden uns anschaulich vor Augen geführt. Die Fensterbilder selbst sowie Architektur und Ausstattung der St. Marienkirche zeigen uns, wohin Fleiß, Kreativität und technisches Geschick den Menschen bringen können.

Die Bilder des Schöpfungsfensters waren für fromme Menschen gedacht, die die biblischen Geschichten sehr gut kannten. Sie kamen in die Kirche und erfreuten sich an den leuchtenden Kunstwerken, die weit über ihnen im heiligsten Bereich von St. Marien hingen.

In unserem Malbuch können die Bilder nun mit eigenen Farben ausgefüllt werden. Die intensive Farbigkeit und Leuchtkraft der Fenster kann man allerdings nur bei einer Betrachtung des Originals in Frankfurt (Oder) erfahren. Ein Besuch sei deshalb dringend empfohlen! Vorab gibt es die Möglichkeit, sich über das Internet und in der einschlägigen Literatur zu informieren. So war auch die Online-Publikation der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften eine wichtige Grundlage für die hier vorliegende Publikation (s. <http://telota.bbaw.de/cvma/HyperCVMA/FrankfurtOderMarien/>). Den entsprechenden Autoren sowie der evangelischen Kirche von Frankfurt (Oder) gilt unser herzlicher Dank!

Witraże przedstawiające stworzenie świata w kościele Mariackim we Frankfurcie nad Odrą

Jak powstał świat? Skąd wzięły się niebo i ziemia, światło i ciemność? Dlaczego istnieją rośliny, zwierzęta i ludzie? Co jest dobre, a co złe? Na te i na wiele innych pytań próbuje odpowiedzieć biblijna historia stworzenia, zwana także Genesis.

Najważniejsze epizody historii stworzenia są przedstawione na średniowiecznych oknach frankfurckiego kościoła Mariackiego. Możemy tu zobaczyć, jak Bóg oddzielił wodę od powietrza, jak stworzył rośliny, a pod koniec raj. Możemy uczestniczyć w powstaniu zwierząt i pierwszych ludzi, a także zobaczyć, do czego prowadzą kłótnie i nie-nawiść. Obrazowo przedstawione są nam także osiągnięcia człowieka: budowa domów i statków, rolnictwo i rzemiosło. Zarówno same witraże, jak i architektura oraz wyposażenie kościoła Mariackiego pokazują, co może osiągnąć człowiek dzięki pracowitości, kreatywności i technicznym zdolnościom.

Witraże zostały stworzone dla pobożnych ludzi, którzy dobrze znali historie biblijne. Przychodzili oni do kościoła i cieszyli się jasnością bijącą z tego dzieła sztuki, umieszczonego wysoko ponad ich głowami w najświętszym miejscu świątyni.

W tej książce można samemu pokolorować ilustracje. Oryginalne intensywne barwy witraży i grę światła można podziwiać jednak tylko w kościele we Frankfurcie nad Odrą. Gorąco namawiamy więc do odwiedzin! Przed wizytą warto zapoznać się z odpowiednią literaturą w internecie. I tak np. podstawą dla niniejszej książki była publikacja internetowa Akademii Nauk Berlina i Brandenburgii (zob. <http://telota.bbaw.de/cvma/HyperCVMA/FrankfurtOderMarien/>). Serdecznie dziękujemy jej autorom oraz wspólnocie Kościoła Ewangelickiego we Frankfurcie nad Odrą!

Gott über der Urflut

Bóg nad bez- miarą wód

Unser Malbuch beginnt mit dem ersten Schöpfungstag. Dargestellt ist Gott, der von einer gelben Sonne – auch Strahlenkranz, Himmelscheibe oder Aureole genannt – umgeben ist.

Welches Buch hält der Schöpfer in der linken Hand? Weißt Du, was die Fingerhaltung seiner rechten Hand bedeutet?

Nasza książka zaczyna się od pierwszego dnia stworzenia. Przedstawiony jest tu Bóg otoczony żółtym słońcem, nazywanym także „aureolą” lub „glorią”.

Jaką księgę trzyma Stwórca w lewej dłoni? Czy wiesz, co oznacza układ palców jego prawej ręki?

Genesis 1. Mose 1, 3–4
Im Anfang schuf Gott Himmel und Erde; die Erde aber war wüst und wirr, Finsternis lag über der Urflut und Gottes Geist schwebte über dem Wasser. Gott sprach: Es werde Licht. Und es wurde Licht. Gott sah, dass das Licht gut war. Gott schied das Licht von der Finsternis.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1,3–4
Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami. Wtedy Bóg rzekł: «Niechaj się stanie światłość!» I stała się światłość. Bóg widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności.

Gott teilt die Wasser

Bóg rozdziela wody

Gott trennt den Luftraum der Welt von der Urflut. Die Luft ist eine hellblaue Fläche, während das Wasser durch konzentrische Wellenlinien angedeutet wird. Das Firmament – auch Himmelsgewölbe oder Himmelszelt genannt – schiebt sich von rechts in das Bild hinein. Gott ist hier nicht von vorne, sondern von der Seite dargestellt. Die Bewegung seiner Hände unterstreicht die Teilung, die hier zwischen den Elementen stattfindet.

Welche Bedeutung haben für Dich Luft und Wasser?

Bóg oddziela przestworza od bezmiaru wód. Niebo to jasnyniebieska powierzchnia, a fale na wodzie przedstawione są jako koncentryczne linie. Firmament – zwany też „sklepieniem niebieskim” albo „nieboskłonem” – jak gdyby wpływa na obraz od prawej strony. Bóg stoi nie przodem, lecz bokiem. Ruch jego dłoni podkreśla rozdzielanie się elementów.

Jakie znaczenie mają dla ciebie powietrze i woda?

Genesis 1. Mose 1, 6-7

Dann sprach Gott: Ein Gewölbe entstehe mitten im Wasser und scheid Wasser von Wasser.

Gott machte also das Gewölbe und schied das Wasser unterhalb des Gewölbes vom Wasser oberhalb des Gewölbes.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1,6-7

A potem Bóg rzekł: «Niechaj powstanie sklepienie w środku wód i niechaj ono oddzielił jedne wody od drugich!» Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem.

Gott schafft das Trockene

Bóg stwarza suchą powierzchnię

Am dritten Schöpfungstag entstehen die Pflanzen. Steil aus dem Wasser ragt ein Berg empor, der dicht bewachsen ist.

Wie viele verschiedene Pflanzen kannst Du erkennen? Welche Blätter stammen von einem Eichen – oder Lindenbaum? Hier kannst Du die typischen Blattformen nachzeichnen.

Trzeciego dnia stworzenia powstają rośliny. Z wody wylania się gęsto porośnięta góra.

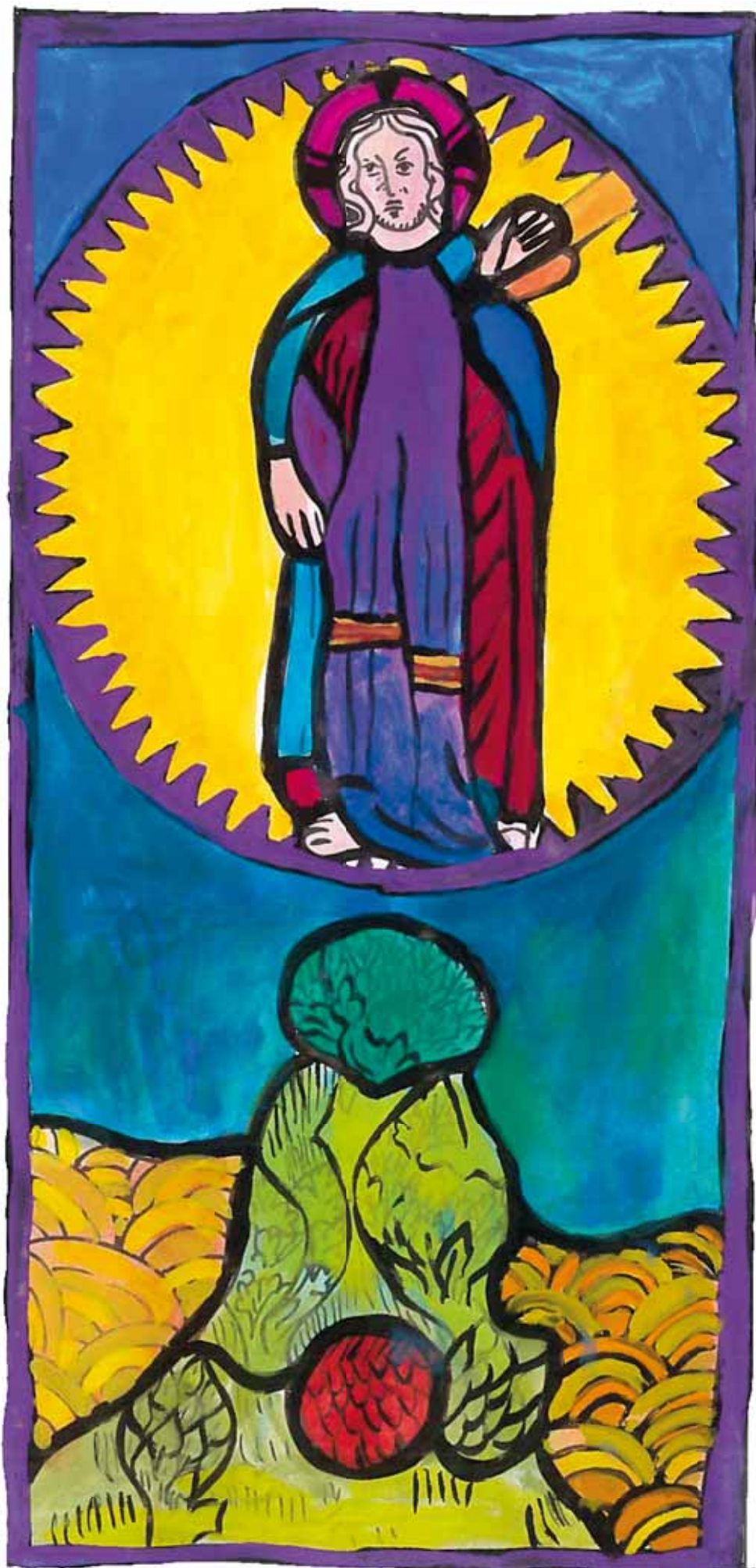
Ile różnych roślin umiesz rozpoznać? Jakie liście ma dąb, a jakie lipa? Tu możesz narysować typowe kształty liści.

Genesis 1. Mose 1, 9-12

Dann sprach Gott: Das Wasser unterhalb des Himmels sammle sich an einem Ort, damit das Trockene sichtbar werde. So geschah es. Das Trockene nannte Gott Land und das angesammelte Wasser nannte er Meer. Gott sah, dass es gut war. Dann sprach Gott: Das Land lasse junges Grün wachsen, alle Arten von Pflanzen, die Samen tragen, und von Bäumen, die auf der Erde Früchte bringen mit ihrem Samen darin. So geschah es. Das Land brachte junges Grün hervor, alle Arten von Pflanzen, die Samen tragen, alle Arten von Bäumen, die Früchte bringen mit ihrem Samen darin. Gott sah, dass es gut war.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1,9-12

*A potem Bóg rzekł: «Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaze powierzchnia sucha!»
A gdy tak się stało, Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód nazwał morzem. Bóg widząc, że były dobre, rzekł: «Niechaj ziemia wyda rośliny zielone: trawy dające nasiona, drzewa owocowe rodzące na ziemi według swego gatunku owoce, w których są nasiona». I stało się tak. Ziemia wydała rośliny zielone: trawę dającą nasienie według swego gatunku i drzewa rodzące owoce, w których było nasienie według ich gatunków. A Bóg widział, że były dobre.*

Gott schafft die Pflanzen

Bóg stwarza rośliny

Gott ist hier bartlos und wirkt dadurch viel jünger als auf den vorherigen Bildern. Er trägt ein langes rotes Gewand, ohne Schmuck oder Mantel. Er scheint zu lächeln und hat seine Hände im Schöpfungsgestus erhoben. Vor ihm befindet sich der Garten Eden, auch Paradies genannt. Die Atmosphäre ist warm und friedlich, die Pflanzen gedeihen prächtig.

Im Himmel befinden sich zwei Gesichter. Worum könnte es sich hier handeln?

Bóg nie ma tu brody i wygląda dużo młodziej niż na wcześniejszych ilustracjach. Jest bez płaszcza; ma na sobie tylko długą, pozabawioną ozdób czerwoną szatę. Bóg zdaje się uśmiechać i podnosi dłonie w geście stworzenia. Przed nim znajduje się ogród Eden, zwany także „rajem”. Panuje ciepła i spokojna atmosfera, a rośliny wspaniale się rozwijają.

Na niebie widoczne są dwie twarze. Co mogą one oznaczać?

Genesis 1. Mose 1, 12

Das Land brachte junges Grün hervor, alle Arten von Pflanzen, die Samen tragen, alle Arten von Bäumen, die Früchte bringen mit ihrem Samen darin. Gott sah, dass es gut war.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1, 12

Ziemia wydała rośliny zielone: trawę dającą nasienie według swego gatunku i drzewa rodzące owoce, w których było nasienie według ich gatunków. A Bóg widział, że były dobre.

Gott erschafft die Gestirne

Bóg stwarza gwiazdy

Am vierten Tag schafft Gott die Lichter des Himmels. Mit beiden Füßen steht er fest auf der Erde, die nun sehr vielfältig geworden ist. Vor ihm kann man Wasser, Felsen und eine bewachsene Böschung erkennen. Über ihm befindet sich die rote Sonne (Sol) und der gelbe Mond (Luna). Luna wird im dunkelblauen Himmel von acht leuchtenden Sternen umrahmt.

Die Sonne hat hier das Gesicht eines Mannes und leuchtet tief dunkelrot. Heute zeichnen wir die Sonne meistens gelb und mit einem weiblichen Gesicht. Was hältst Du davon?

Czwartego dnia Bóg stworzył ciała niebieskie. Bóg stoi obydwoma nogami na ziemi, która stała się teraz dużo bardziej różnorodna: można tu rozpoznać wodę, skały i wzgórza pokryte roślinami. Nad Bogiem widać czerwone słońce (Sol) i żółty księżyc (Luna). Umieszczoną na ciemnogrnatowym niebie Lunę otacza osiem błyszczących gwiazd.

Słońce ma tu twarz mężczyzny; świeci głębokim, czerwonym kolorem. Dziś słońce rysuje się zwykle na żółto, z twarzą kobiety. Co o tym myślisz?

Genesis 1. Mose 1, 14-15

Dann sprach Gott: Lichter sollen am Himmelsgewölbe sein, um Tag und Nacht zu scheiden. Sie sollen Zeichen sein und zur Bestimmung von Festzeiten, von Tagen und Jahren dienen; sie sollen Lichter am Himmelsgewölbe sein, die über die Erde hin leuchten. So geschah es.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1, 14-15

A potem Bóg rzekł: «Niechaj powstaną ciała niebieskie, świecące na sklepieniu nieba, aby oddzielały dzień od nocy, aby wyznaczały pory roku, dni i lata; aby były ciałami jaśniejącymi na sklepieniu nieba i aby świeciły nad ziemią». I stało się tak.

Gott schafft die Tiere

Bóg stwarza zwierzęta

Am fünften Tag schuf Gott Fische und Vögel. Am sechsten Tag kamen die Tiere des Landes dazu. Auf unserm Bild sind Vögel und Säugetiere miteinander vereint dargestellt. Sie stehen Gott paarweise gegenüber und schauen ihn erwartungsvoll an.

Wie viele Tiere kannst Du hier zählen?
Um welche Arten könnte es sich handeln?

Piątego dnia Bóg stworzył ryby i ptaki, a szóstego – zwierzęta lądowe. Na tej ilustracji ptaki i ssaki przedstawione są razem. Stoją parami przed Bogiem i patrzą na niego w oczekiwaniu.

Ile zwierząt umiesz odnaleźć?
Jakie to mogą być gatunki?

Genesis 1. Mose 1, 20-25

Dann sprach Gott: Das Wasser wimmle von lebendigen Wesen und Vögel sollen über dem Land am Himmelsgewölbe dahinfliegen. Gott schuf alle Arten von großen Seetieren und anderen Lebewesen, von denen das Wasser wimmelt, und alle Arten von gefiederten Vögeln. Gott sah, dass es gut war. [...]

Dann sprach Gott: Das Land bringe alle Arten von lebendigen Wesen hervor, von Vieh, von Kriechtieren und von Tieren des Feldes. So geschah es. Gott machte alle Arten von Tieren des Feldes, alle Arten von Vieh und alle Arten von Kriechtieren auf dem Erdboden. Gott sah, dass es gut war.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1,20-25

Potem Bóg rzekł: «Niechaj się zaroią wody od roju istot żywych, a ptactwo niechaj lata nad ziemią, pod sklepieniem nieba!» Tak stworzył Bóg wielkie potwory morskie i wszelkiego rodzaju pływające istoty żywe, którymi zaroiły się wody, oraz wszelkie ptactwo skrzydlate różnego rodzaju. [...]

Potem Bóg rzekł: «Niechaj ziemia wyda istoty żywe różnego rodzaju: bydło, zwierzęta pelzające i dzikie zwierzęta według ich rodzajów!» I stało się tak. Bóg uczynił różne rodzaje dzikich zwierząt, bydła i wszelkich zwierząt pelzających po ziemi. I widział Bóg, że były dobre.

Erschaffung Adams

Stworzenie Adama

Am sechsten Tag schafft Gott den ersten Menschen Adam aus Lehm und haucht diesem den Lebensatem ein. In unserem Bild hat Adam die Augen geschlossen und seine Hände zum Gebet gefaltet. Er ist nackt und deutlich kleiner als Gott, der mit seinem Heiligenschein – auch Sonnenkrone, Nimbus oder Aureole genannt – an die Wolken des Himmels stößt.

Hast Du den Heiligenschein auch schon bei anderen Darstellungen gesehen? Was könnte er, Deiner Meinung nach, bedeuten?

Szóstego dnia Bóg ulepił z gliny Adama, pierwszego człowieka, i tchnął w niego życie. Na ilustracji oczy Adama są zamknięte, a ręce złożone do modlitwy. Jest nagi i wyraźnie mniejszy od Boga, który, otoczony światłością – nazywaną także „aureolą” lub „nimbem” – dotyka chmur na niebie.

Czy widziałeś / widziałaś już kiedyś aureolę na innych obrazach? Co, według ciebie, może ona oznaczać?

Genesis 1. Mose 1,26; 2,7
Dann sprach Gott: Lasst uns Menschen machen als unser Abbild, uns ähnlich. Sie sollen herrschen über die Fische des Meeres, über die Vögel des Himmels, über das Vieh, über die ganze Erde und über alle Kriechtiere auf dem Land. [...] Da formte Gott, der Herr, den Menschen aus Erde vom Ackerboden und blies in seine Nase den Lebensatem. So wurde der Mensch zu einem lebendigen Wesen.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1,26; 2,7
A wreszcie rzekł Bóg: «Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pelzającymi po ziemi!»
[...] wtedy to Pan Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi i tchnął w jego nozdrza tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek istotą żywą.

Namensgebung der Tiere

Nadanie imion zwierzętom

Adam hat seine Augen jetzt geöffnet und blickt voller Eifer auf die Tiere, die ihm gegenüber stehen. Dazu gehören fünf Säugetiere – und vier Vogelpaare. Jedes Tier erhält von Adam einen Namen und Gott gibt dazu seinen Segen. Mit etwas Fantasie kann man hier Schaf, Schwein, Löwe und Reh erkennen. Über den Baumkronen fliegt der Adler.

Wie stellst Du Dir das Paradies vor? Glaubst Du, dass das hier gezeigte Paradies vollkommen ist? Oder fehlt vielleicht noch etwas?

Adam otworzył oczy i patrzy teraz z entuzjazmem na stojące przed nim zwierzęta. Jest tu pięć par ssaków i cztery pary ptaków. Każde zwierzę, z bożym błogosławieństwem, zostanie nazwane przez Adama. Z odrobiną wyobraźni można tu rozpoznać owcę, świnię, lwa i sarnę. Nad koronami drzew unosi się orzeł.

Jak wyobrażasz sobie raj? Czy przedstawiony tu obraz raju jest pełen? A może czegoś tu brakuje?

Genesis 1. Mose 2, 18-19

Dann sprach Gott, der Herr: Es ist nicht gut, dass der Mensch allein bleibt. Ich will ihm eine Hilfe machen, die ihm entspricht.

Gott, der Herr, formte aus dem Ackerboden alle Tiere des Feldes und alle Vögel des Himmels und führte sie dem Menschen zu, um zu sehen, wie er sie benennen würde. Und wie der Mensch jedes lebendige Wesen benannte, so sollte es heißen.

*Księga Rodzaju / 1. Księga
Mojżeszowa 2, 18-19*

Potem Pan Bóg rzekł: «Nie jest dobrze, żeby mężczyzna był sam, uczynię mu zatem odpowiednią dla niego pomoc». Ulepiwszy z gliny wszelkie zwierzęta lądowe i wszelkie ptaki powietrzne, Pan Bóg przyprowadził je do mężczyzny, aby przekonać się, jaką on da im nazwę. Każde jednak zwierzę, które określił mężczyzna, otrzymało nazwę „istota żywa”.

Erschaffung Evas

Stworzenie Ewy

Damit Adam nicht länger alleine ist, formt Gott für ihn eine Frau. Diese heißt Eva und ist auf unserem Bild schon erwachsen und auch nackt. Betend und voller Erwartung blickt sie ihren Schöpfer an. Adam liegt währenddessen schlafend unter einem Baum. Sein Gesicht hat er auf die linke Hand gelegt und die Beine entspannt zur Seite gedreht.

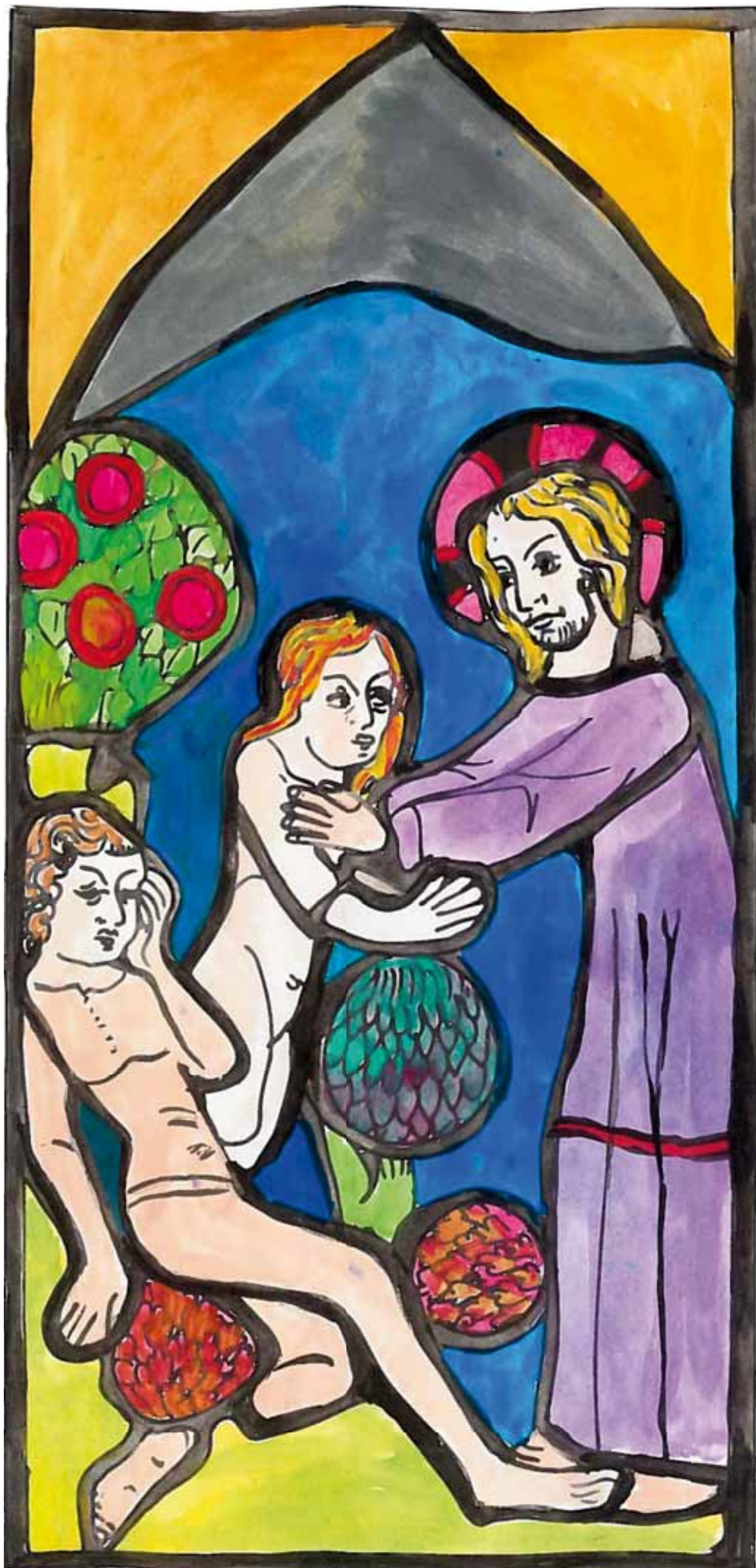
Welche Früchte trägt der Baum, unter dem Adam schläft? Was ist hier der Unterschied zwischen Adam und Eva? Schau Dir mal genau ihre Haarfrisuren an.

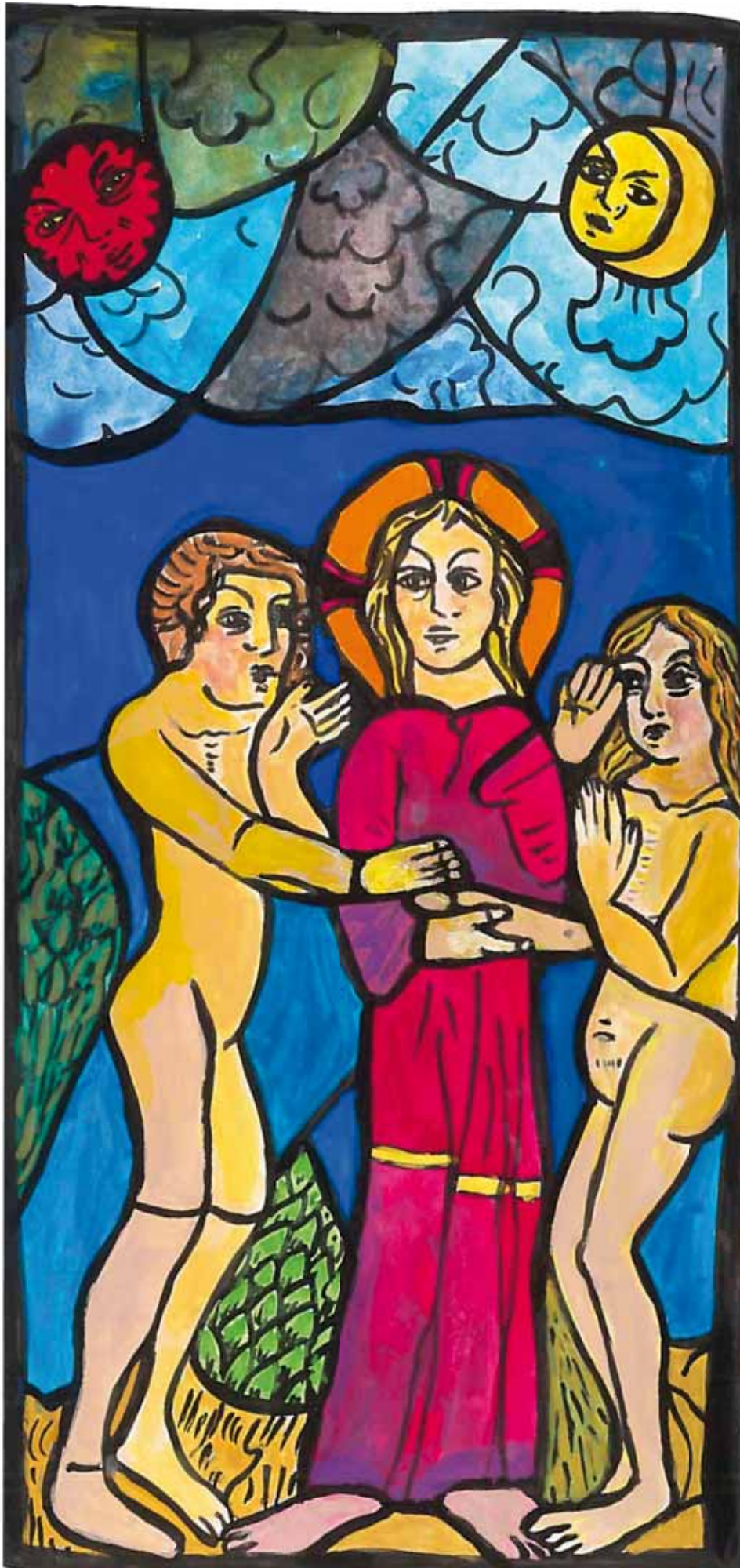
Aby Adam nie był już dłużej samotny, Bóg zbudował dla niego kobietę, Ewę. Na ilustracji jest ona już dorosła i także naga. Modląc się, w pełni oczekiwania przygląda się swojemu Stwórcy. Adam w tym czasie śpi pod drzewem, z rozluźnionymi nogami i twarzą opartą o lewą dłoń.

Jakie owoce rosną na drzewie, pod którym śpi Adam? Czym różni się od siebie Adam i Ewa? Przyjrzyj się dokładnie ich włosom.

Genesis 1. Mose 2, 20-22
Der Mensch gab Namen allem Vieh, den Vögeln des Himmels und allen Tieren des Feldes. Aber eine Hilfe, die dem Menschen entsprach, fand er nicht. Da ließ Gott, der Herr, einen tiefen Schlaf auf den Menschen fallen, sodass er einschlief, nahm eine seiner Rippen und verschloss ihre Stelle mit Fleisch. Gott, der Herr, baute aus der Rippe, die er vom Menschen genommen hatte, eine Frau und führte sie dem Menschen zu.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 2, 20-22
I tak mężczyzna dał nazwy wszelkiemu bydłu, ptakom powietrznym i wszelkiemu zwierzęciu polnemu, ale nie znalazła się pomoc odpowiednia dla mężczyzny. Wtedy to Pan sprawił, że mężczyzna pogrążył się w głębokim śnie, i gdy spał wyjął jedno z jego żeber, a miejsce to zapełnił ciałem. Po czym Pan Bóg z żeber, które wyjął z mężczyzny, zbudował niewiastę. A gdy ją przyprowadził do mężczyzny [...].

Verlobung von Adam und Eva

Ślub Adama i Ewy

Gott vollzieht auf diesem Bild die Verlobung zwischen Adam und Eva. Durch ihre Hände werden der feierliche Akt und die enge Verbundenheit der drei Gestalten zum Ausdruck gebracht. Adam und Eva fassen sich an ihrer rechten Hand. Gott hat seine rechte Hand bekräftigend darunter gelegt. Alle drei haben ihre linke Hand erhoben: Gott, um die Zeremonie durchzuführen, Adam und Eva, um ihre Zustimmung zum Ausdruck zu bringen.

Der Handschlag zwischen zwei Menschen geht auf eine jahrtausendealte Tradition zurück. Bei den alten Griechen wurde er als „Dexiosis“, bei den Römern als „dextrarum iunctio“ bezeichnet. Was bedeutet es für Dich, wenn Du jemandem die rechte Hand reichst?

Bóg czyni tu z Adama i Ewy męża i żonę. Ich dłonie są tu symbolem podniosłości tego wydarzenia i bliskiej więzi między trzema postaciami. Adam i Ewa trzymają się za prawe dłonie. Prawa ręka Boga podkreśla ten gest. Wszyscy trzej unoszą swoje lewe ręce: Bóg, aby dokonać zaślubin, a Adam i Ewa – aby wyrazić swoją zgodę.

Uścisk dłoni ma wśród ludzi tysiącletnią tradycję. U dawnych Greków nazywany był „dexiosis“, a u Rzymian – „dextrarum iunctio“. Jakie znaczenie ma dla ciebie podanie komuś prawej dłoni?

Genesis 1. Mose 2, 22-25

Und der Mensch sprach: Das endlich ist Bein von meinem Bein und Fleisch von meinem Fleisch. Frau soll sie heißen, denn vom Mann ist sie genommen. Darum verlässt der Mann Vater und Mutter und bindet sich an seine Frau und sie werden ein Fleisch. Beide, Adam und seine Frau, waren nackt, aber sie schämten sich nicht voreinander.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 2,22-25
 [Mężczyzna powiedział: «Ta dopiero jest kością z moich kości i ciałem z mego ciała! Ta będzie się zwała niewiastą, bo ta z mężczyzny została wzięta». Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem. Choć mężczyzna i jego żona byli nadszy, nie odczuwali wobec siebie wstydu.

Baum der Erkenntnis

Drzewo poznania dobra i zła

Gott führt Adam und Eva zum Baum der Erkenntnis, der sich auf einer kleinen Anhöhe des Paradieses befindet. Er erklärt Adam, welche Gefahr von dem Baum der Erkenntnis ausgeht. Dieser hört aufmerksam zu und blickt auf die verführerisch rot leuchtenden Äpfel. Eva hingegen hat ihr Gesicht abgewandt und scheint sich ihren eigenen Gedanken hinzugeben.

Gott verbietet Adam und Eva, von den Früchten des Baumes der Erkenntnis zu kosten. Gibt es irgendein Essen oder ein Getränk, auf das Du neugierig bist? Du es aber noch nicht probieren durftest oder konntest?

Bóg prowadzi Adama i Ewę do drzewa poznania dobra i zła, które znajduje się na małym wzniesieniu w ogrodzie Eden. Wyjaśnia Adamowi, na czym polega niebezpieczeństwo związane z drzewem. Adam słucha uważnie i przygląda się kusząco błyszczącym jabłkom. Ewa natomiast odwróciła twarz i zdaje się być pogrążona w swoich myślach.

Bóg zabrania Adamowi i Ewie sięgać po owoce z drzewa poznania dobra i zła. Czy jest jakieś jedzenie lub picie, które cię intryguje, a którego jeszcze nie mogłeś / nie mogłaś spróbować?

Genesis 1. Mose 2, 15-17

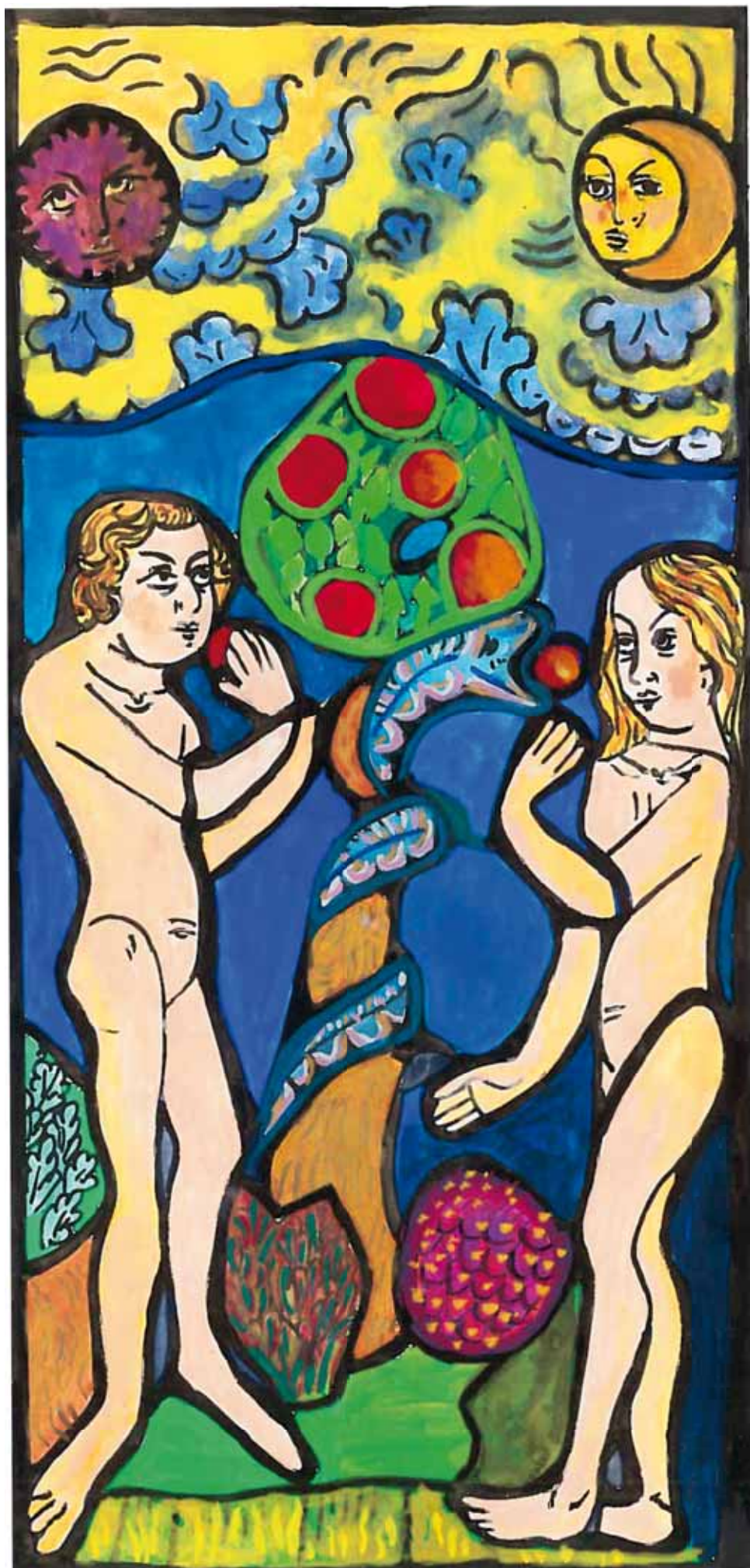
Gott, der Herr, nahm also den Menschen und setzte ihn in den Garten von Eden, damit er ihn bebaue und hüte.

Dann gebot Gott, der Herr, dem Menschen: Von allen Bäumen des Gartens darfst du essen, doch vom Baum der Erkenntnis von Gut und Böse darfst du nicht essen; denn sobald du davon isst, wirst du sterben.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 2, 15-17

Pan Bóg wziął zatem człowieka i umieścił go w ogrodzie Eden, aby uprawiał go i doglądał. A przy tym Pan Bóg dał człowiekowi taki rozkaz: «Z wszelkiego drzewa tego ogrodu możesz spożywać według upodobania; ale z drzewa poznania dobra i zła nie wolno ci jeść, bo gdy z niego spożyjesz, niechybnie umrzesz».

Sündenfall im Paradies

Grzech pierwo- rodny w raju

Adam und Eva stehen sich am Baum der Erkenntnis gegenüber. Um diesen windet sich eine riesige Schlange, die in ihrem aufgesperrten Rachen einen Apfel hält. Eva ist im Begriff, danach zu greifen. Auch Adam ist kurz davor, in einen Apfel zu beißen. Beide sind also in dem Moment dargestellt, wo sie der Versuchung nicht mehr widerstehen können und bald Gottes Gebot missachten werden.

Auf dem Bild sind insgesamt sieben Äpfel dargestellt, die vielleicht auf die sieben Todsünden anspielen. Was verstehst Du unter einer Sünde?

Adam i Ewa stoją naprzeciwko siebie po dwóch stronach drzewa, wokół którego owina się ogromny wąż, trzymający w pysku jabłko. Ewa zamierza właśnie po nie sięgnąć. Także Adam już zaraz je ugryzie. Obydwoje są więc przedstawieni w momencie, w którym nie mogą już oprzeć się pokusie, tuż przed złamaniem bożego przykazania.

Na ilustracji przedstawionych jest siedem jabłek, które być może symbolizują siedem grzechów głównych. Czym jest dla Ciebie grzech?

Genesis 1. Mose 3, 1-5

Die Schlange war schlauer als alle Tiere des Feldes, die Gott, der Herr, gemacht hatte. Sie sagte zu der Frau: Hat Gott wirklich gesagt: Ihr dürft von keinem Baum des Gartens essen? Die Frau entgegnete der Schlange: Von den Früchten der Bäume im Garten dürfen wir essen; nur von den Früchten des Baumes, der in der Mitte des Gartens steht, hat Gott gesagt: Davon dürft ihr nicht essen und daran dürft ihr nicht rühren, sonst werdet ihr sterben. Darauf sagte die Schlange zur Frau: Nein, ihr werdet nicht sterben. Gott weiß vielmehr: Sobald ihr davon esst, gehen euch die Augen auf; ihr werdet wie Gott und erkennt Gut und Böse.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 3, 1-5

A wąż był bardziej przebiegły niż wszystkie zwierzęta lądowe, które Pan Bóg stworzył. On to rzekł do niewiasty: «Czy rzeczywiście Bóg powiedział: Nie jedzcie owoców ze wszystkich drzew tego ogrodu?» Niewiasta odpowiedziała wężowi: «Owoce z drzew tego ogrodu jeść możemy, tylko o owocach z drzewa, które jest w środku ogrodu, Bóg powiedział: Nie wolno wam jeść z niego, a nawet go dotykać, abyście nie pomarli». Wtedy rzekł wąż do niewiasty: «Na pewno nie umrzecie! Ale wie Bóg, że gdy spożyjecie owoc z tego drzewa, otworzą się wam oczy i tak jak Bóg będziecie znali dobro i zło».

Adam,
wo bist du?

Adamie,
gdzie jesteś?

Adam und Eva haben vom Baum der Erkenntnis gegessen und schämen sich, dass sie nackt sind. Voller Schuldbewusstsein verstecken sie sich unter dem Baum der Erkenntnis. Gott hat sie allerdings entdeckt und stellt sie zur Rede. Seine Haltung – die heftige Bewegung mit den erhobenen Händen und das ernste Gesicht – drücken Wut und Enttäuschung aus. Er will von Adam erfahren, was genau passiert ist.

Warum schämen sich Adam und Eva?

Adam i Ewa zjedli owoc z drzewa poznania dobra i zła. Teraz się wstydzą swojej nagości.

Świadomi swojej winy chowają się pod drzewem. Ale Bóg ich odkrywa i wzywa ich na rozmowę. Jego postawa – gwałtowny ruch podniesionych dłoni i poważna twarz – wyrażają złość i rozczarowanie. Bóg chce się dowiedzieć od Adama, co dokładnie się wydarzyło.

Dlaczego Adam i Ewa się wstydzą?

Genesis 1. Mose 3, 8-10

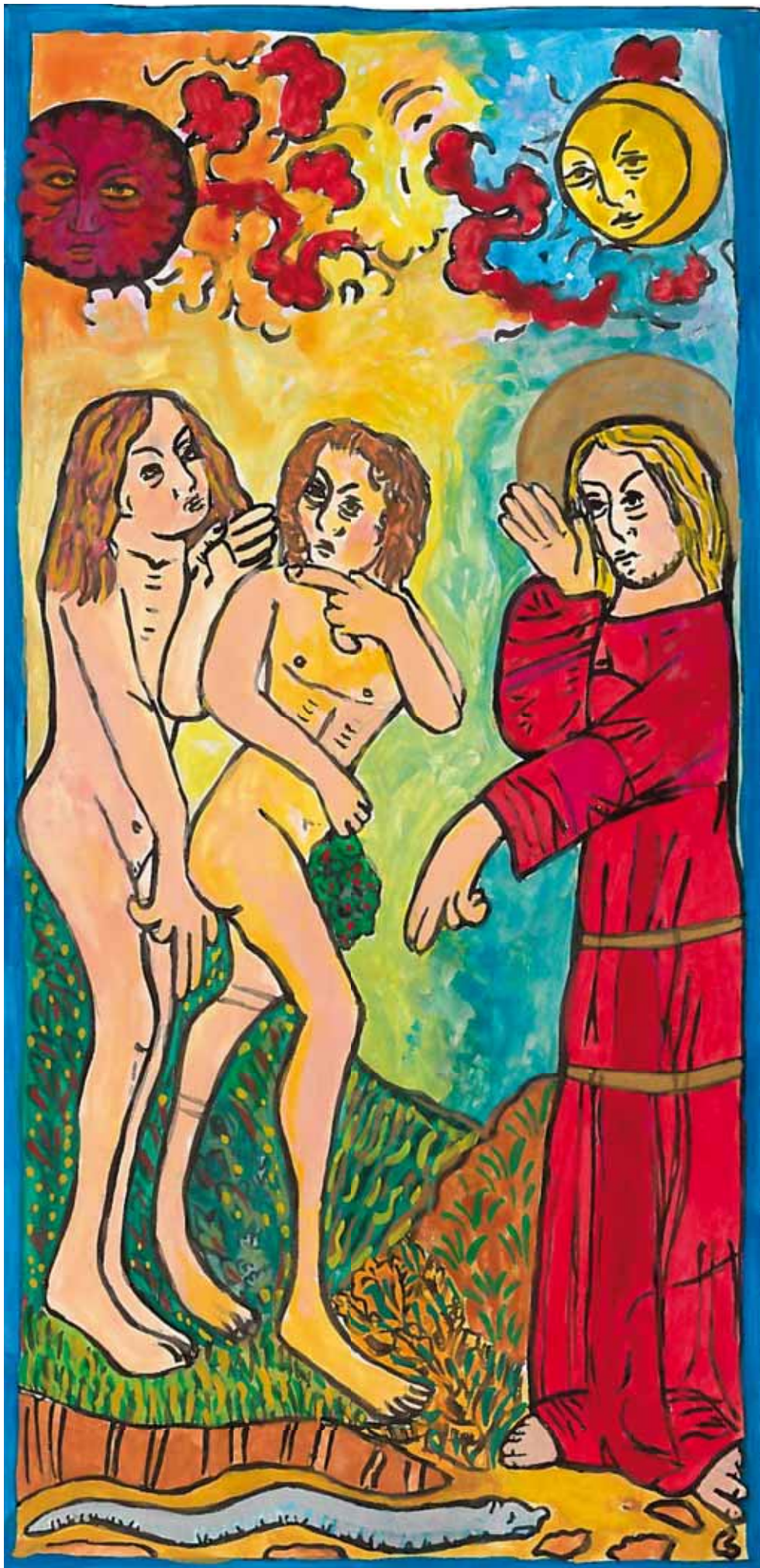
Als sie Gott, den Herrn, im Garten gegen den Tagwind einerschreiten hörten, versteckten sich Adam und seine Frau vor Gott, dem Herrn, unter den Bäumen des Gartens.

Gott, der Herr, rief Adam zu und sprach: Wo bist du? Er antwortete: Ich habe dich im Garten kommen hören; da geriet ich in Furcht, weil ich nackt bin, und versteckte mich.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 3,8-10

Gdy zaś mężczyzna i jego żona usłyszeli kroki Pana Boga przechadzającego się po ogrodzie, w porze kiedy był powiew wiatru, skryli się przed Panem Bogiem wśród drzew ogrodu. Pan Bóg zawołał na mężczyznę i zapytał go: «Gdzie jesteś?» On odpowiedział: «Usłyszałem Twój głos w ogrodzie, przestraszyłem się, bo jestem nagi, i ukryłem się».

Verurteilung von Adam und Ewa

Adam i Ewa zostają potępieni

Gott fragt, warum sein Verbot, vom Baum der Erkenntnis zu kosten, nicht befolgt wurde. Adam beschuldigt Eva und zeigt mit dem Finger auf sie. Eva weist die Schuld von sich und zeigt auf die Schlange. Diese liegt flach und unglücklich auf dem Boden. Zur Strafe hat Gott sie dazu verurteilt, für immer auf dem Bauch zu kriechen.

Wer ist, Deiner Meinung nach, dafür verantwortlich, dass die Menschen vom Baum der Erkenntnis gegessen haben?

Bóg pyta, dlaczego złamano jego zakaz próbowania owoców z drzewa poznania dobra i zła. Adam obwinia Ewę i pokazuje na nią palcem. Ewa zrzuca winę na węża. Nieszczęśliwy wąż leży płasko na ziemi. Zostanie przez Boga ukarany: odtąd już nie będzie chodził, tylko pełzał na brzuchu.

Kto, według ciebie, jest odpowiedzialny za to, że ludzie zjedli owoc z drzewa poznania dobra i zła?

Genesis 1. Mose 3, 11-14

Darauf fragte er: Wer hat dir gesagt, dass du nackt bist? Hast du von dem Baum gegessen, von dem zu essen ich dir verboten habe?

Adam antwortete: Die Frau, die du mir beigesellt hast, sie hat mir von dem Baum gegeben und so habe ich gegessen. Gott, der Herr, sprach zu der Frau: Was hast du da getan? Die Frau antwortete: Die Schlange hat mich verführt und so habe ich gegessen.

Da sprach Gott, der Herr, zur Schlange: Weil du das getan hast, bist du verflucht unter allem Vieh und allen Tieren des Feldes. Auf dem Bauch sollst du kriechen und Staub fressen alle Tage deines Lebens.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 3, 11-14

Rzekł Bóg: «Któż ci powiedział, że jesteś nagi? Czy może zjadłeś z drzewa, z którego ci zakazałem jeść?» Mężczyzna odpowiedział: «Niewiasta, którą postawiłeś przy mnie, dała mi owoc z tego drzewa i zjadłem». Wtedy Pan Bóg rzekł do niewiasty: «Dlaczego to uczyniłaś?» Niewiasta odpowiedziała: «Wąż mnie zwiódł i zjadłam». Wtedy Pan Bóg rzekł do węża: «Ponieważ to uczyniłeś, bądź przeklęty wśród wszystkich zwierząt domowych i polnych; na brzuchu będziesz się czołgał i proch będziesz jadł po wszystkie dni twego istnienia.

Bekleidung von Adam und Eva

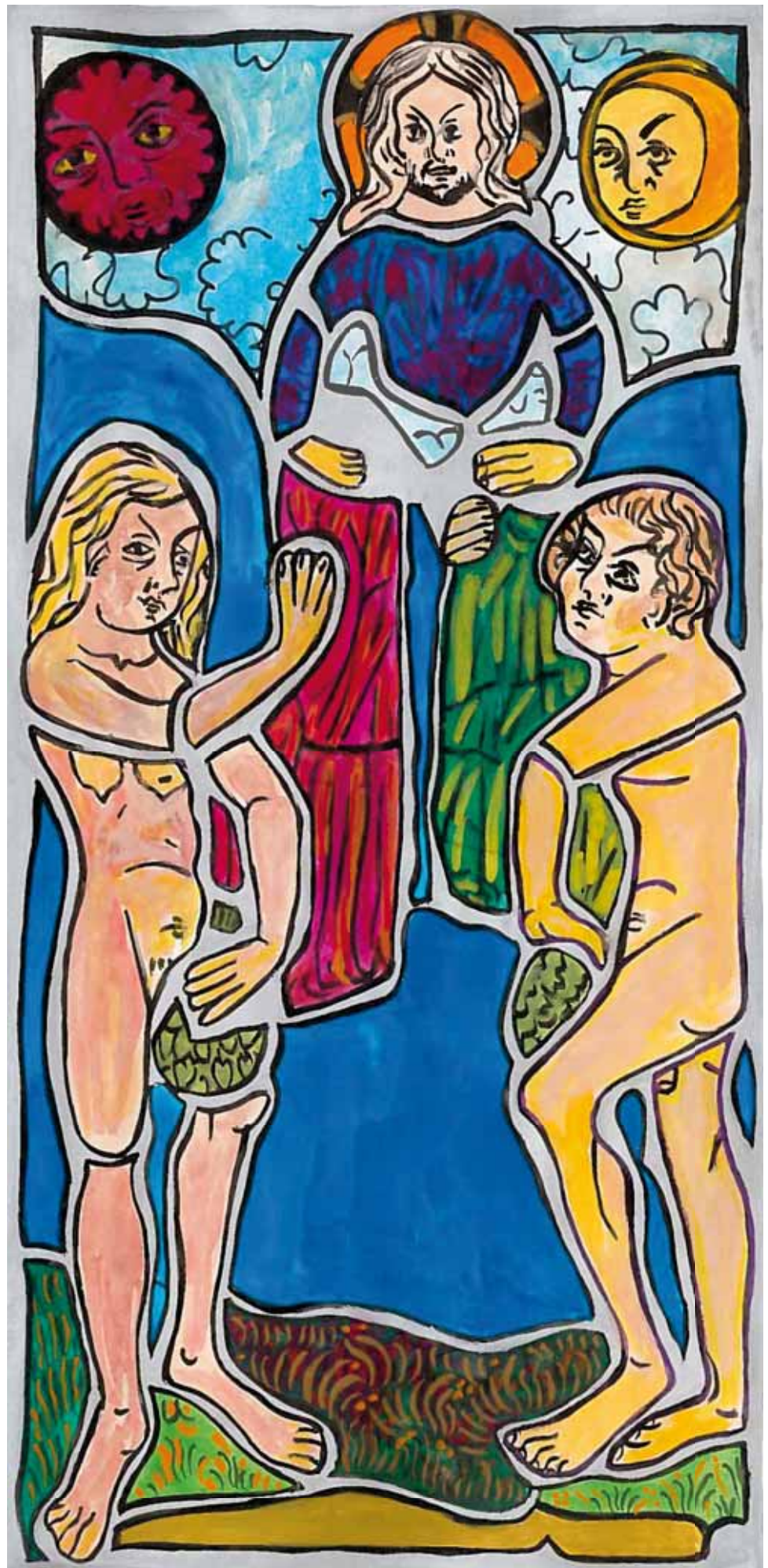
Odzienie dla Adama i Ewy

Adam und Eva wurden aus dem Paradies vertrieben. Sie bedecken ihre Blöße mit Baumblättern. Gott hat Mitleid mit ihnen und gibt ihnen Gewänder aus Tierellen.

Die frühesten Kleider der Menschen stammten aus Fellen oder Häuten von erlegten Wildtieren. Erst viel später wurden Gewänder aus Schafwolle oder Leinen hergestellt. Aus welchen Materialien kann man sonst noch Kleidungsstücke anfertigen?

Adam i Ewa zostali wypędzeni z raju. Przykrywają swoją nagość liśćmi drzew. Bóg okazuje im współczucie i daje im ubranie ze skóry.

Pierwsze ubrania ludzi były zrobione z futer i skór upolowanych zwierząt. Dopiero znacznie później zaczęto wytwarzać materiały z wełny albo lnu. Z jakich innych materiałów można jeszcze wykonać ubranie?

Genesis 1. Mose 3, 21-23

Gott, der Herr, machte Adam und seiner Frau Röcke aus Fellen und bekleidete sie damit. Dann sprach Gott, der Herr: Seht, der Mensch ist geworden wie wir; er erkennt Gut und Böse. Dass er jetzt nicht die Hand ausstreckt, auch vom Baum des Lebens nimmt, davon isst und ewig lebt! Gott, der Herr, schickte ihn aus dem Garten von Eden weg, damit er den Ackerboden bestelle, von dem er genommen war.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 3,21-23

Pan Bóg sporządził dla mężczyzny i dla jego żony odzienie ze skór i przyodził ich. Po czym Pan Bóg rzekł: «Oto człowiek stał się taki jak My: zna dobro i zło; niechaj teraz nie wyciągnie przypadkiem ręki, aby zerwać owoc także z drzewa życia, zjeść go i żyć na wieki». Dlatego Pan Bóg wydalili go z ogrodu Eden, aby uprawiał tę ziemię, z której został wzięty.

Adam und Eva bei der Arbeit

Adam i Ewa przy pracy

Adam und Eva wurden aus dem Paradies vertrieben und müssen jetzt schwer arbeiten, um zu überleben. Eva sitzt mit einem langen Gewand am rechten Bildrand. Sie ist beim Spinnen dargestellt, d.h. sie stellt einen gleichmäßigen Faden aus Schafswolle her. Mit ihren Knien hält sie den Spinnrocken mit der noch unbearbeiteten Schafswolle fest. Mit ihren Händen dreht sie die Wollfasern zu einem Faden, der auf die Spindel vor ihren Füßen gewickelt wird. Neben ihr ist Adam mit einer Hacke bei der Feldarbeit zu sehen. Im Hintergrund ist ein prächtiges Gebäude mit Türmchen und Zinnen zu erkennen – auch dies das Ergebnis menschlicher Arbeit.

Früher mussten die Menschen viel mehr im Freien und auch körperlich arbeiten. Heute verbringen wir sehr viel Arbeitszeit in geschlossenen Räumen und lassen uns von Maschinen helfen. Welche Arbeit kannst Du Dir für Dich am besten vorstellen?

Adam i Ewa zostali wygnani z raju i muszą teraz ciężko pracować, aby przeżyć. Ewa, z prawej strony, ubrana w długą szatę, przędzie, czyli robi długą, równą nić z owczej wełny. Kolanami przytrzymuje prząslicę z nieobrobioną jeszcze wełną, a dłońmi tworzy z tych włókien nić, którą nawija na leżące u jej stóp wrzeciono. Obok Ewy widzimy Adama, który z motyką w dłoni pracuje na polu. W tle widać okazały budynek z wieżyczkami i blankami. On także jest wytworem ludzkiej pracy.

Kiedyś ludzie musieli pracować dużo więcej na zewnątrz, było także więcej pracy fizycznej. Dziś dużo ludzi pracuje w zamkniętych pomieszczeniach, a w wykonaniu wielu zadań pomagają im maszyny. Jaką pracę chciałbyś / chciałybyś wykonywać ty?

Genesis 1. Mose 3, 23

Gott, der Herr, schickte ihn aus dem Garten von Eden weg, damit er den Ackerboden bestellte, von dem er genommen war.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 3, 23
Dlatego Pan Bóg wydalil go z ogrodu Eden, aby uprawial tę ziemię, z której został wzięty.

Geburt von Abel

Narodziny Abla

Eva liegt an einen Fels gelehnt am linken Bildrand. Sie hebt den kleinen Abel empor, der fest in Tücher gewickelt ist. Ihr gegenüber steht Adam mit Kain auf dem Arm. Kain blickt seinen Vater an und hat die Hände zum Gebet gefaltet. Gesicht und Frisur wirken bei ihm schon sehr erwachsen.

Wie auf dem vorherigen Bild trägt Eva hier eine Haube. Insbesondere im Mittelalter mussten verheiratete Frauen eine Haube tragen, während unverheiratete ihr Haupt unbedeckt lassen durften. Daher kommt auch die Redensart „unter die Haube kommen“ (= heiraten). Welche Kopfbedeckungen trägst Du besonders gerne?

Ewa leży na skale, z lewej strony obrazu. Podnosi małego, dokładnie zawiniętego Abla. Naprzeciwko niej stoi Adam, trzymający na rękach Kaina. Kain spogląda na swojego ojca, ręce ma złożone do modlitwy. Jego twarz i fryzura wyglądają jak u dorosłego

Tak jak na poprzedniej ilustracji, także tutaj Ewa ma na głowie czepek. Kobiety zamężne – w odróżnieniu od niezamężnych – musiały, zwłaszcza w średniowieczu, mieć przykrytą głowę. Związany jest z tym np. obrzęd oczepin, czyli zakładania pannie młodej czepeca w czasie wesela. Jakie nakrycia głowy lubisz nosić?

Genesis 1. Mose 4, 1-2

Adam erkannte Eva, seine Frau; sie wurde schwanger und gebar Kain. Da sagte sie: Ich habe einen Mann vom Herrn erworben. Sie gebar ein zweites Mal, nämlich Abel, seinen Bruder. Abel wurde Schafhirt und Kain Ackerbauer.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 4, 1-2
Mężczyzna zbliżył się do swej żony Ewy. A ona poczęła i urodziła Kaina, i rzekła: «Otrzymałam mężczyznę od Pana». A potem urodziła jeszcze Abla, jego brata. Abel był pasterzem trzód, a Kain uprawiał rolę.

Kains Brudermord

Bratobójstwo Kaina

Kain hat aus Eifersucht seinen Bruder Abel erschlagen. Dieser liegt nun tot am Boden. Aus seinem Kopf strömt flammenförmig das Blut. Die Mordwaffe, einen Rechen, hat Kain hinter seinem Rücken versteckt. Auf dem Bild unterhält er sich mit Gott, der von ihm wissen möchte, wo sein Bruder ist. In abwehrender Haltung spricht Kain die berühmten Worte: „Soll ich meines Bruders Hüter sein?“

Kain arbeitet als Ackerbauer und Abel als Schafhirt. Beide opfern Gott von den Erträgen ihrer Arbeit. Anerkennung findet aber nur Abel, der das erstgeborene Schaf und Fett opfern kann. Hast Du Verständnis für Kains Eifersucht?

Kain zabił z zazdrości swego brata. Abel leży teraz martwy na ziemi. Z jego głowy wypływa krew przypominająca płomień. Kain chowa za swymi plecami grabie, którymi dokonał mordu. Tutaj rozmawia z Bogiem, który chce się od niego dowiedzieć, gdzie jest Abel. Kain unika pytania Boga i wypowiada słynne słowa: „Czy mam być stróżem swojego brata?“

Kain pracuje na roli, a Abel jako pasterz. Obydwoje składają Bogu ofiarę z owoców swojej pracy. Ale przyjęta zostaje tylko ofiara Abla, który daje Bogu pierworodną owcę i tłuszcz. Czy możesz zrozumieć zazdrość Kaina?

Genesis 1. Mose 4, 3-20

Nach einiger Zeit brachte Kain dem Herrn ein Opfer von den Früchten des Feldes dar; auch Abel brachte eines dar von den Erstlingen seiner Herde und von ihrem Fett. Der Herr schaute auf Abel und sein Opfer, aber auf Kain und sein Opfer schaute er nicht. Da überlief es Kain ganz heiß und sein Blick senkte sich. [...]

Hierauf sagte Kain zu seinem Bruder Abel: Gehen wir aufs Feld! Als sie auf dem Feld waren, griff Kain seinen Bruder Abel an und erschlug ihn. Da sprach der Herr zu Kain: Wo ist dein Bruder Abel? Er entgegnete: Ich weiß es nicht. Bin ich der Hüter meines Bruders? Der Herr sprach: Was hast du getan? Das Blut deines Bruders schreit zu mir vom Ackerboden.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 4, 3-10

Gdy po niejakim czasie Kain składał dla Pana w ofierze płody roli, zaś Abel składał również pierwociny ze swej trzody i z ich tłuszczu, Pan wejrzał na Abla i na jego ofiarę; na Kaina zaś i na jego ofiarę nie chciał patrzeć. Smuciło to Kaina bardzo i chodził z ponurą twarzą. [...]

Rzekł Kain do Abla, brata swego: «Chodźmy na pole». A gdy byli na polu, Kain rzucił się na swego brata Abla i zabił go. Wtedy Bóg zapytał Kaina: «Gdzie jest brat twój, Abel?» On odpowiedział: «Nie wiem. Czyż jestem stróżem brata mego?» Rzekł Bóg: «Cóżże uczynił? Krew brata twego głośno woła ku mnie z ziemi!

Lamech tötet Kain

Lamek zabija Kaina

Das Bild zeigt eine Szene, die nicht in der Bibel, aber in verschiedenen Quellen des Mittelalters überliefert ist. Kain, der hier oben links steht, wird von seinem Ururenkel Lamech mit einem Pfeil erschossen. Aus seiner Wunde am Bauch fließt reichlich Blut. Seine Hände hat er zum Gebet gefaltet. Erstaunlich ist, dass hier Kain noch wie ein Jüngling aussieht, sein Nachfahre hingegen alt, mit Bart und blind dargestellt wird. Neben Lamech befindet sich dessen kleiner Sohn Tubalkain.

Kain wird versehentlich von seinem Nachkommen getötet. Lamech und Tubalkain halten ihn für einen Hirschen, der sich im Gebüsch versteckt. Als begeisterte Jäger wollen sie ihn erlegen. Umso größer ist der Schrecken als sie erkennen, dass ihr Urahn getötet wurde. Dies wird insbesondere an der abwehrenden Handbewegung des kleinen Tubalkain deutlich. Hältst Du diese Geschichte für glaubwürdig?

Pokazana jest tu scena, której nie ma w Biblii, ale którą można znaleźć w wielu źródłach średniowiecznych. Do stojącego z lewej strony Kaina strzela z łuku Lamech, jego praprawnuk. Z rany w brzuchu płynie obficie krew, dłonie złożone są do modlitwy. Zdziwiająco, że Kain wygląda tu jak młodzieniec, a jego potomek jak niewidomy, brodaty starzec. Obok Lameka stoi jego syn Tubal-Kain.

Kain został omyłkowo zabity przez swego potomka. Lamech i Tubal-Kain myślą, że Kain to jeleni, ukrywający się w zaroślach. Zafascynowani polowaniem, chcą go ustrzelić. Tym większe jest ich przerażenie, gdy pojmują, że właśnie został zabity ich przodek. Pokazuje to zwłaszcza obronny gest małego Tubal-Kaina. Czy uważasz, że ta historia jest wiarygodna?

Genesis 1. Mose 4, 16-24

Dann ging Kain vom Herrn weg und ließ sich im Land Nod nieder, östlich von Eden. Kain erkannte seine Frau; sie wurde schwanger und gebar Henoche. Kain wurde Gründer einer Stadt und benannte sie nach seinem Sohn Henoche. Dem Henoche wurde Irad geboren; Irad zeugte Mehujael, Mehujael zeugte Metuschael und Metuschael zeugte Lamech. Lamech nahm sich zwei Frauen; die eine hieß Ada, die andere Zilla. [...] Lamech sagte zu seinen Frauen: Ada und Zilla, hört auf meine Stimme, ihr Frauen Lamechs, lauscht meiner Rede! Ja, einen Mann erschlage ich für eine Wunde und einen Knaben für eine Strieme. Wird Kain siebenfach gerächt, dann Lamech siebenundsiebzigfach.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 4, 16-24

Po czym Kain odszedł od Pana i zamieszkał w kraju Nod, na wschód od Edenu. Kain zbliżył się do swej żony, a ona poczęła i urodziła Henocha. Gdy Kain zbudował miasto, nazwał je imieniem swego syna: Henoche. Henoche był ojcem Irada, Irad ojcem Mechujaela, a Mechujael ojcem Metuszaela, Metuszael zaś Lamek. Lamek wziął sobie dwie żony. Imię jednej było Ada, a drugiej – Silla.

[...] Lamek rzekł do swych żon, Ady i Silli: «Słuchajcie, co wam powiem, żony Lameka. Nastawcie ucha na moje słowa: Gotów jestem zabić człowieka dorosłego, jeśli on mnie zrani, i dziecko – jeśli mi zrobi siniec! Jeżeli Kain miał być pomszczony siedmiokrotnie, to Lamek siedemdziesiąt siedem razy!»

Noah baut die Arche

Noe buduje arkę

Der fromme Noah weiß, dass die Sintflut kommen wird, um alle sündigen Lebewesen zu vernichten. Auf Geheiß Gottes baut er ein großes Schiff (die Arche), um seine Familie und Paare aller Tierarten zu retten. Auf dem Bild sehen wir den kastenförmigen Rumpf des Schiffes, der aus groben Holzplanken zusammengesetzt ist. In seinen Händen hält Noah eine Axt, um weitere Bäume zu fällen.

Auch in heutiger Zeit sind Überschwemmungen eine große Gefahr für Mensch und Tier. Mehrfach ist die Oder, die zwischen Frankfurt und Słubice fließt, über ihre Ufer getreten. Hast Du eine solche Katastrophe schon mal erlebt? Oder haben Dir Augenzeugen davon berichtet?

Pobożny Noe wie, że potop przyjdzie, aby zniszczyć wszelkie grzeszne istoty. Z polecenia Boga buduje ogromny statek (arkę), aby uratować swoją rodzinę i po jednej parze ze wszystkich gatunków zwierząt. Na ilustracji widać kadłub statku, zbudowany z grubo ociosanych bali. Noe trzyma topór, aby ściąć więcej drzew.

Także współcześnie powodzie stanowią wielkie niebezpieczeństwo dla ludzi i zwierząt. Płynąca między Frankfurtem i Słubicami Odra nieraz już wystąpiła z brzegów. Czy kiedyś doświadczyłeś / doświadczyłaś już takiej katastrofy? A może słyszałeś / słyszałaś o jakiejś powodzi od świadków?

Genesis 1. Mose 6, 12-20

Da sprach Gott zu Noach: Ich sehe, das Ende aller Wesen aus Fleisch ist da; denn durch sie ist die Erde voller Gewalttat. Nun will ich sie zugleich mit der Erde verderben. Mach dir eine Arche aus Zypressenholz! Statte sie mit Kammern aus, und dichte sie innen und außen mit Pech ab! [...] Ich will nämlich die Flut über die Erde bringen, um alle Wesen aus Fleisch unter dem Himmel, alles, was Lebensgeist in sich hat, zu verderben. Alles auf Erden soll verderben. Mit dir aber schließe ich meinen Bund. Geh in die Arche, du, deine Söhne, deine Frau und die Frauen deiner Söhne! Von allem, was lebt, von allen Wesen aus Fleisch, führe je zwei in die Arche, damit sie mit dir am Leben bleiben; je ein Männchen und ein Weibchen sollen es sein.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 6, 12-20

Gdy Bóg widział, iż ziemia jest skażona, że wszyscy ludzie postępują na ziemi niegodziwie, rzekł do Noego: «Postanowiłem położyć kres istnieniu wszystkich ludzi, bo ziemia jest pełna wykroceń przeciw mnie; zatem zniszczę ich wraz z ziemią. Ty zaś zbuduj sobie arkę z drzewa żywicznego, uczyni w arce przegrody i powlecz ją smoką wewnątrz i zewnątrz. [...] Ja zaś sprowadzę na ziemię potop, aby zniszczyć wszelką istotę pod niebem, w której jest tchnienie życia; wszystko, co istnieje na ziemi, wyginie, ale z tobą zawrę przymierze. Wejdz przeto do arki z synami twymi, z żoną i z żonami twych synów. Spośród wszystkich istot żyjących wprowadź do arki po parze, samca i samicę, aby ocalały wraz z tobą od zagłady. Z każdego gatunku ptactwa, bydła i zwierząt pelzających po ziemi po parze; niechaj wejdą do ciebie, aby nie wyginęły.

Arche auf der Flut

Arka na wodach potopu

Die Arche befindet sich auf der Flut. Der grüne Bergrücken im Vordergrund deutet an, dass das Wasser am Steigen ist und seinen Höchststand (fünfzehn Ellen über den Gipfeln) noch nicht erreicht hat. Aus den Fensteröffnungen blicken acht Menschen: Noah (mit Bart), seine Frau, seine drei Söhne (Sem, Ham und Japhet) und dessen Frauen.

Die Flut vernichtet alle Lebewesen, die an Land geblieben sind – Menschen wie Tiere. Damit diese nicht aussterben und sich nach der Katastrophe weiter fortpflanzen können, hat Noah von jeder Tierart ein Paar mitgenommen. Tiere sind auf unserem Bild allerdings nicht zu sehen. Vermutlich halten sie sich, gut geschützt, im Inneren des großen Schiffes auf.

Wenn Du auf der Arche wärest und wüsstest, dass eine gefährliche Reise bevorsteht, welche Lebewesen würdest Du dann mitnehmen?

Arka jest na wodzie. Zielone grzbiety gór na pierwszym planie sygnalizują, że woda wciąż się podnosi i jeszcze nie osiągnęła najwyższego poziomu (piętnaście łokci ponad szczytami). Przez okna wygląda osiem osób: Noe (z brodą), jego żona, jego trzech synów (Sem, Cham i Jafet) oraz ich żony.

Powódź unicestwia wszelkie istoty, które pozostały na lądzie – zarówno ludzi, jak i zwierzęta. Aby nie wymarły one zupełnie i po katastrofie mogły dalej się rozmnażać, Noe wziął ze sobą po jednej parze ze wszystkich gatunków zwierząt. Ale tu ich nie widać. Pewnie schroniły się gdzieś w głębi wielkiego statku. Gdybyś to ty był(a) na arce i wiedział(a), że przed tobą jest niebezpieczna podróż, kogo byś ze sobą zabrał(a)?

Genesis 1. Mose 7, 17-23

Die Flut auf der Erde dauerte vierzig Tage. Das Wasser stieg und hob die Arche immer höher über die Erde. Das Wasser schwoll an und stieg immer mehr auf der Erde, die Arche aber trieb auf dem Wasser dahin. Das Wasser war auf der Erde gewaltig angeschwollen und bedeckte alle hohen Berge, die es unter dem ganzen Himmel gibt. Das Wasser war fünfzehn Ellen über die Berge hinaus angeschwollen und hatte sie zugedeckt. Da verendeten alle Wesen aus Fleisch, die sich auf der Erde geregt hatten, Vögel, Vieh und sonstige Tiere, alles, wovon die Erde gewimmelt hatte, und auch alle Menschen.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 7, 17-23

A potop trwał na ziemi czterdzieści dni i wody wezbrały, i podniosły arkę ponad ziemię. Kiedy przybywało coraz więcej wody i poziom jej podniósł się wysoko ponad ziemią, arka płynęła po powierzchni wód. Wody bowiem podnosiły się coraz bardziej nad ziemię, tak że zakryły wszystkie góry wysokie, które były pod niebem. Wody się więc podniosły na piętnaście łokci ponad góry i zakryły je. Wszystkie istoty poruszające się na ziemi z ptactwa, bydła i innych zwierząt i z wszelkich jestestw, których było wielkie mnóstwo na ziemi, wyginęły wraz ze wszystkimi ludźmi. Wszystkie istoty, w których nozdrzach było ożywające tchnienie życia, wszystkie, które żyły na lądzie, zginęły. I tak Bóg wygubił doszczętnie wszystko, co istniało na ziemi, od człowieka do bydła, zwierząt pełzających i ptactwa powietrznego; wszystko zostało doszczętnie wytępione z ziemi.

Noah sendet die Taube aus

Noe wysyła gołębicę

Die Szene ist der vorherigen sehr ähnlich, doch wirken die Gesichter jetzt optimistischer. Gemeinsam schauen Männer und Frauen in eine Richtung. Die Arche befindet sich noch im Wasser, doch ist unten links, als Zeichen der Hoffnung, ein Feigenbaum zu sehen. Das baldige Ende der Sintflut kündigt auch die weiße Taube mit dem Olivenzweig auf dem Dach der Arche an. Das Ausmaß der Katastrophe wird durch die in den Wellen treibenden Lebewesen deutlich: an einem toten Rind hat sich ein schwarzer Rabe festgekrallt, Sinnbild von Laster und Sünde.

Die Arche hat hier die Funktion einer Kirche, die dem Menschen Schutz in der Not bietet. Zu den typischen Merkmalen einer Kirche gehören ein Turm und ein großes Eingangsportal. Häufig befindet sich auf dem Kirchturm noch ein Kreuz oder ein Hahn. Auch die Kirchenuhr und die Glocken sind wichtige Erkennungszeichen. Wie sehen die Kirchen in Deiner Umgebung aus? Woran kannst Du sie erkennen? Versuche hier aus dem Kopf eine für Dich typische Kirche zu zeichnen.

Ta scena jest bardzo podobna do poprzedniej, ale twarze sprawiają dużo bardziej optymistyczne wrażenie. Mężczyźni i kobiety patrzą razem w jednym kierunku. Arka jest wciąż na wodzie, ale z lewej strony u dołu widać znak nadziei: drzewo figowe. Szybki koniec potopu zapowiada też gołębnica, siedząca z gałązką oliwną na dachu arki. Patrząc na unoszące się na falach zwierzęta można zrozumieć rozmiary katastrofy. W nieżywego woła wczepił się pazurami czarny kruk, symbol skazy i grzechu.

Arka pełni tu funkcję kościoła, który daje ludziom schronienie w potrzebie. Typowymi cechami kościoła są wieża i duży portal. Na wieży często znajduje się krzyż albo kurek. Ważnymi znakami rozpoznawczymi są też zegar na wieży i dzwony. Jak wyglądają kościoły w twojej okolicy? Po czym możesz je rozpoznać? Spróbuj narysować tutaj z pamięci typowy (dla ciebie) kościół.

Genesis 1. Mose 8, 6-11

Nach vierzig Tagen öffnete Noach das Fenster der Arche, das er gemacht hatte, und ließ einen Raben hinaus. Der flog aus und ein, bis das Wasser auf der Erde vertrocknet war. Dann ließ er eine Taube hinaus, um zu sehen, ob das Wasser auf der Erde abgenommen habe. Die Taube fand keinen Halt für ihre Füße und kehrte zu ihm in die Arche zurück, weil über der ganzen Erde noch Wasser stand. Er streckte seine Hand aus und nahm die Taube wieder zu sich in die Arche. Dann wartete er noch weitere sieben Tage und ließ wieder die Taube aus der Arche. Gegen Abend kam die Taube zu ihm zurück, und siehe da: In ihrem Schnabel hatte sie einen frischen Olivenzweig. Jetzt wusste Noach, dass nur noch wenig Wasser auf der Erde stand.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 8, 6-11

A po czterdziestu dniach Noe, otworzywszy okno arki, które przedtem uczynił, wypuścił kruka; ale ten wylatywał i zaraz wracał, dopóki nie wyschła woda na ziemi. Potem wypuścił z arki gołębicę, aby się przekonać, czy ustąpiły wody z powierzchni ziemi. Gołębnica, nie znalazłszy miejsca, gdzie by mogła usiąść, wróciła do arki, bo jeszcze była woda na całej powierzchni ziemi; Noe, wyciągnąwszy rękę, schwycił ją i zabrał do arki. Przeczekawszy zaś jeszcze siedem dni, znów wypuścił z arki gołębicę i ta wróciła do niego pod wieczór, niosąc w dziobie świeży listek z drzewa oliwnego. Poznał więc Noe, że woda na ziemi opadła.

Noahs Söhne als Ackerbauern

Synowie Noego jako rolnicy

Wir sehen hier Noahs Söhne: Sem, Ham und Jafet. Mit großen Rodehacken befreien sie einen Berg von Sträuchern und Bäumen. Hier sollen zukünftig Rebstöcke angepflanzt werden. Noah wird aus den Trauben der Pflanzen Wein gewinnen und ist somit der erste Winzer der Menschheit.

Die Produktion von Wein ist eine bedeutende Kulturleistung des Menschen. Um das Getränk zu gewinnen, muss zunächst Weinanbau betrieben werden. Die Weinstöcke werden gepflanzt und regelmäßig gepflegt. Damit schließlich das Getränk entsteht, müssen die Reben gelesen, gekeltert und zu Wein vergoren werden. Eine der ältesten Kelteranlagen befindet sich im Iran, in dem Ort Hajji Firuz Tepe. Archäologischen Untersuchungen zufolge ist sie über 7000 Jahre alt. Auf deutschen Boden gelangte der Wein erst durch die Römer im 1. Jahrhundert vor Christus. Kennst Du weitere Getränke, die aus Produkten der Landwirtschaft hergestellt werden können?

Widzimy tu synów Noego: Sema, Chama i Jafeta. Potężnymi kilofami usuwają krzewy i drzewa ze zbocza góry. W przyszłości ma tu rosnąć winorośl. Noe był pierwszym człowiekiem, który założył winnicę i który robił wino.

Produkcja wina to ważne osiągnięcie kulturowe ludzkości. Aby uzyskać napój, trzeba najpierw wyhodować krzewy winne i regularnie się nimi opiekować. Ich owoce muszą być zebrane, wytłoczone i sfermentowane. Jedno z najstarszych urządzeń do produkcji wina znajduje się w Iranie, w miejscowości Hajji Firuz Tepe. Według archeologów ma ono ponad 7000 lat. Na ziemię współczesnych Niemiec wino trafiło dopiero dzięki Rzymianom w I wieku przed naszą erą. Czy znasz inne napoje, które można zrobić z płodów rolnych?

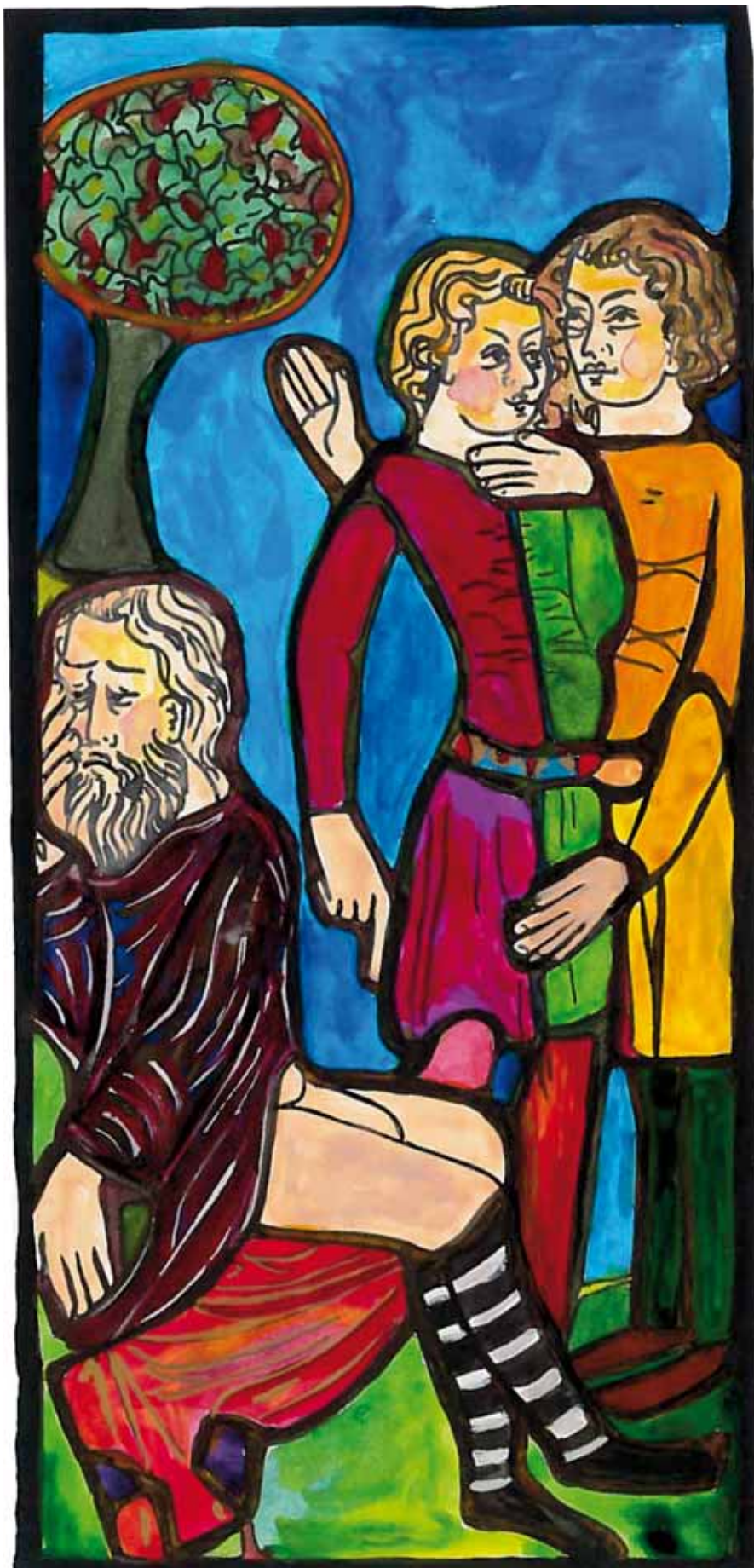

Genesis 1. Mose 9, 18-20

Die Söhne Noachs, die aus der Arche gekommen waren, sind Sem, Ham und Jafet. Ham ist der Vater Kanaans. Diese drei sind die Söhne Noachs; von ihnen stammen alle Völker der Erde ab. Noah wurde der erste Ackerbauer und pflanzte einen Weinberg.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 9, 18-20

Synami Noego, którzy wyszli z arki, byli Sem, Cham i Jafet. Cham był ojcem Kanaana. Ci trzej byli synami Noego i od nich to zaludniła się cała ziemia. Noe był rolnikiem i on to pierwszy zasadził winnicę.

Noahs Trunkenheit

Noe odurzony winem

Als erster Winzer lernt Noah die berausende Wirkung des Weines kennen. Ungeachtet seines Alters und seiner wichtigen Rolle, lehnt er an einem Baum und entblößt sein Geschlecht. Sein Gesicht stützt er auf die rechte Hand. Die Augen sind leicht geöffnet. In diesem Zustand entdecken ihn seine Söhne Ham und Sem. Ham zeigt respektlos auf das Geschlecht des Vaters. Sem ist die Situation offensichtlich peinlich. Mit seinen Armen versucht er Noah vor fremden Blicken zu schützen.

Der Wein spielt in der Bibel eine wichtige Rolle. So gibt es dort den bekannten Spruch „Geh hin, iss dein Brot mit Freude und trink deinen Wein mit frohem Herzen! Denn längst hat Gott Wohlgefallen an deinem Tun“ (Prediger 9,7). Allerdings wird dort auch vor Maßlosigkeit und hemmungslosem Rausch gewarnt. Kennst Du Situationen, wo man die Kontrolle über sich selbst verlieren kann? Und vielleicht Dinge tut, die man später bereut?

Noe, wlaściciel pierwszej winnicy, poznał odurzające działanie wina. Nie zważając na swój wiek i pozycję, półnagi opiera się o drzewo. Jego twarz spoczywa na prawej dłoni, oczy są lekko otwarte. W tym stanie odnajdują go Sem i Cham, jego synowie. Cham pokazuje bez szacunku jego genitalia. Sem, dla którego ta sytuacja jest wyraźnie niezręczna, próbuje chronić ojca przed wzrokiem niepowołanych.

Wino pełni w Biblii ważną rolę. Można znaleźć w niej m.in. takie słowa: „Dalej więc! W weselu chleb swój spożywaj i w radości pij swoje wino. Już bowiem Bóg przyjął twe czyny“ (Koh 9,7). W Biblii można znaleźć jednak też ostrzeżenia przed brakiem umiaru i upojeniem alkoholowym. Czy znasz sytuacje, w których człowiek może stracić kontrolę nad samym sobą? I zrobić coś, czego będzie potem żałował?

Genesis 1. Mose 9, 20-25

Noach wurde der erste Ackerbauer und pflanzte einen Weinberg.

Er trank von dem Wein, wurde davon betrunken und lag entblößt in seinem Zelt. Ham, der Vater Kanaans, sah die Blöße seines Vaters und erzählte davon draußen seinen Brüdern. Da nahmen Sem und Jafet einen Überwurf; den legten sich beide auf die Schultern, gingen rückwärts und bedeckten die Blöße ihres Vaters. Sie hatten ihr Gesicht abgewandt und konnten die Blöße des Vaters nicht sehen.

Als Noach aus seinem Rausch erwachte und erfuhr, was ihm sein zweiter Sohn angetan hatte, sagte er: Verflucht sei Kanaan. Der niedrigste Knecht sei er seinen Brüdern.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 9, 20-25

Noe był rolnikiem i on to pierwszy zasadził winnicę. Gdy potem napił się wina, odurzył się [nim] i leżał nagi w swym namiocie. Cham, ojciec Kanaana, ujrawszy nagość swego ojca, powiedział o tym dwu swym braciom, którzy byli poza namiotem. Wtedy Sem i Jafet wzięli płaszcz i trzymając go na ramionach weszli tyłem do namiotu i przykryli nagość swego ojca; twarze zaś swych nie odwracali, aby nie widzieć nagości swego ojca.

Kiedy Noe obudził się po odurzeniu winem i dowiedział się, co uczynił mu jego młodszy syn, rzekł: «Niech będzie przeklęty Kanaan! Niech będzie najniższym sługą swych braci!»

Noahs Gebet

Modlitwa Noego

Auf dem Bild ist ein bärtiger Mann mit seinen beiden Söhnen dargestellt. Alle drei beten zu Gott, der über ihnen im Himmel schwebt. Mit der rechten Hand gibt der Schöpfer seinen Segen und in der linken hält er das heilige Buch. Bei den Menschen könnte es sich um Noah mit Sem und Jafet handeln. Aber auch Adam mit Kain und Abel kommen in Frage.

Welches Gebet könnten die drei Männer sprechen?
Schreibe hier auf, was Dir spontan einfällt:

Przedstawiony jest tu brodaty mężczyzna i jego dwóch synów. Wszyscy trzej modlą się do Boga, który unosi się nad nimi na niebie. Stwórca udziela prawą dłonią błogosławieństwa, a lewą trzyma świętą księgę. Trzej przedstawieni tu mężczyźni to być może Noe, Sem i Jafet. Ale niewykluczone, że są to Adam, Kain i Abel.

Jak mogli modlić się ci trzej mężczyźni?
Napisz tu, co Ci przyjdzie do głowy:

Genesis 1. Mose 9, 1-3

Dann segnete Gott Noah und seine Söhne und sprach zu ihnen: Seid fruchtbar, vermehrt euch und bevölkert die Erde! Furcht und Schrecken vor euch soll sich auf alle Tiere der Erde legen, auf alle Vögel des Himmels, auf alles, was sich auf der Erde regt, und auf alle Fische des Meeres; euch sind sie übergeben. Alles Lebendige, das sich regt, soll euch zur Nahrung dienen. Alles übergebe ich euch wie die grünen Pflanzen.

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 9, 1-3

Po czym Bóg pobłogosławił Noego i jego synów, mówiąc do nich: «Bądźcie płodni i mnożcie się, abyście zaludnili ziemię. Wszelkie zaś zwierzę na ziemi i wszelkie ptactwo powietrzne niechaj się was boi i lęka. Wszystko, co się porusza na ziemi i wszystkie ryby morskie zostały oddane wam we władanie. Wszystko, co się porusza i żyje, jest przeznaczone dla was na pokarm, tak jak rośliny zielone, daję wam wszystko.

Ekklesia

Eklezja

Das Bild zeigt eine vornehm gekleidete Dame, die lächelnd nach rechts blickt. Ihre langen blonden Haare sind sorgfältig frisiert und mit einer prächtigen Goldkrone geschmückt. Mit der linken Hand hält sie einen großen Kelch hoch. Links befindet sich ein langer Stab mit Kreuz und roter Fahne. Die weibliche Gestalt steht unter einer üppig verzierten Bogenarchitektur.

Die hier dargestellten Gegenstände bestehen aus edlen Materialien, die auf weltweite Beziehungen und großen Reichtum schließen lassen: Gold, Bronze, Marmor und purpurfarbene Stoffe. Die freundlich blickende Frau symbolisiert die christliche Kirche, auf Griechisch auch „Ecclesia“ genannt. Ihre Attribute – insbesondere der „eucharistische Kelch“ und die „Siegesfahne der Auferstehung“ spielen für das christliche Brauchtum eine zentrale Rolle. Versuche herauszufinden, welche Bedeutung diese Gegenstände haben. Was symbolisieren sie? Und wann kommen sie zum Einsatz? Zugegebenermaßen sind das keine einfachen Fragen, aber vielleicht kann Dir hier auch ein Erwachsener aus Deiner Umgebung weiterhelfen.

Widzimy tu wytwornie ubraną damę, która z uśmiechem spogląda na prawo. Jej długie, jasne włosy są starannie ułożone i udekоровane wspaniałą, złotą koroną. Kobieta unosi lewą dłonią kielich. Z prawej strony znajduje się laska z krzyżem i czerwoną chorągwią. Kobięca postać stoi pod bogato zdobionym łukiem.

Przedstawione tu przedmioty wykonane są ze złota, brązu, marmuru i purpurowej tkaniny, czyli z materiałów, które świadczą o szerokich kontaktach i o wielkim bogactwie. Przyjaźnie wyglądająca kobieta symbolizuje Kościół chrześcijański, zwany po grecku „Ecclesia“. Jej atrybuty – zwłaszcza „kielich eucharystyczny“ i „zwycięska chorągiew Zmartwychwstania“ – to centralne symbole w tradycji chrześcijańskiej. Spróbuj się dowiedzieć, jakie znaczenie mają te przedmioty. Co symbolizują? Kiedy się ich używa? Trzeba przyznać, że nie są to łatwe pytania, ale może zechce ci pomóc ktoś dorosły.

Der segnende Schöpfergott

Błogosławiący Bóg-Stwórca

An der höchsten Stelle des Frankfurter Schöpfungsfensters – von unten nur noch schwer zu erkennen – befindet sich Gott. Wie beim ersten Bild unseres Malbuches ist er thronend dargestellt und hat seine rechte Hand erhoben. Mit den beiden ausgestreckten Fingern, Mittel – und Zeigefinger, segnet er allgemein die Menschen und insbesondere die Besucher der St. Marienkirche. Der dreigeteilte Heiligenschein (Kreuznimbus) weist darauf hin, dass Gott die heilige Dreieinigkeit verkörpert: Vater, Sohn und heiliger Geist.

Gott ist hier als reifer Mann mit Bart dargestellt. Er blickt uns offen an. Sein Gesicht strahlt Güte und Wärme aus. Gott kann jedoch verschiedene Gestalten und Formen annehmen.

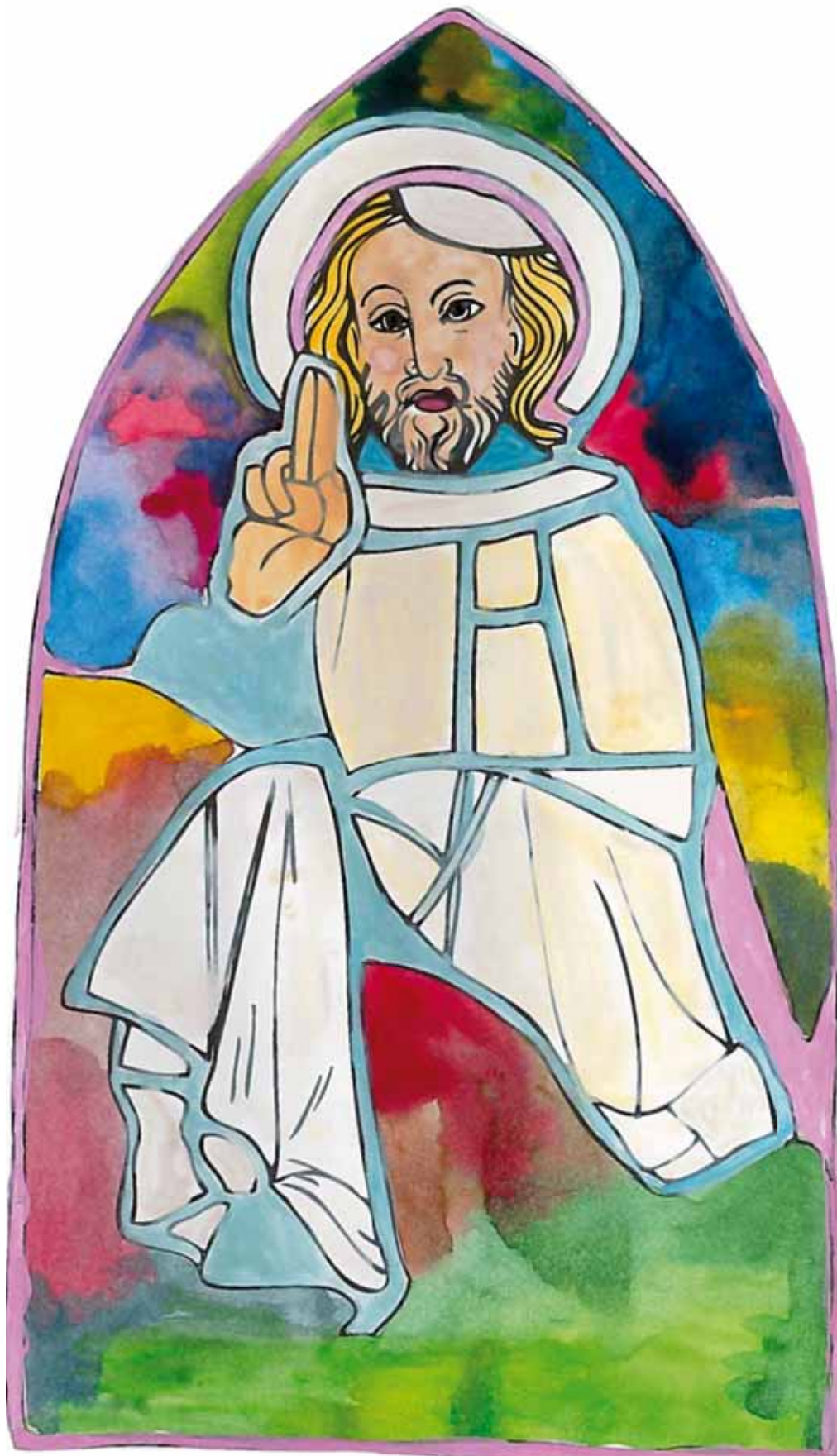
Wie stellst Du Dir Gott vor?

Na samym szczycie frankfurckich witraży, w miejscu, w którym z dołu trudno go rozpoznać, znajduje się wizerunek Boga. Tak jak na pierwszej ilustracji w tej książce, tu też jest przedstawiony na tronie, z uniesioną prawą ręką. Wyprostowany palec środkowy i wskazujący oznacza błogosławieństwo dla wszystkich ludzi, a zwłaszcza dla osób odwiedzających kościół Mariacki. Rozdzielona na trzy części aureola (z widocznym na niej czarnym krzyżem) ma symbolizować Boga w Trójcy Świętej: Ojca, Syna i Ducha Świętego.

Bóg pokazany jest tu jako dojrzały mężczyzna z brodą, spoglądający otwarcie na nas. Z jego twarzy bije dobroć i ciepło. Ale Bóg może przyjmować różne postaci i formy. Jak wyobrażasz sobie Boga?

Genesis 1. Mose 1, 31

Księga Rodzaju / 1. Księga Mojżeszowa 1,31

Impressum:

Stadt Frankfurt (Oder), Der Oberbürgermeister
Marktplatz 1, 15230 Frankfurt (Oder)

Text und Projektmanagement: Dr. Alexandra Kankeleit

Korrektur: Susanne Seehaus, Evangelische Kirchengemeinde Frankfurt (Oder) - Lebus

Übersetzung: Małgorzata Murao, Institut für angewandte Geschichte

Zeichnungen: Anna Gordon, Marie Larée und Justyna Walkiewicz, Studentinnen der Europa-Universität Viadrina

Grafikdesign: Tomasz Stefański | Piktogram Polska

Aquarell: Alexandra Kankeleit

Redakcja:

Nadburmistrz Frankfurtu nad Odrą

Marktplatz 1, 15230 Frankfurt nad Odrą

Tekst i koordynacja projektu: Alexandra Kankeleit

Korekta: Susanne Seehaus, Parafia Ewangelicka we Frankfurcie nad Odrą i w Lebus

Tłumaczenie: Małgorzata Murao, Instytut Historii Stosowanej

Ilustracje: Anna Gordon, Marie Larée i Justyna Walkiewicz, studentki Europejskiego Uniwersytetu Viadrina

Projekt graficzny: Tomasz Stefański | Piktogram Polska

Akwarela: Alexandra Kankeleit

Links und Literaturhinweise

<http://telota.bbaw.de/cvma/HyperCVMA/Karte/>

<http://www.st-marien-ffo.de/>

<http://www.uibk.ac.at/theol/leseraum/bibel/gen1.html>

<http://biblia.deon.pl/index.php>

Brandenburgisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologisches Landesmuseum, Stadt Frankfurt (Oder) und Förderverein St. Marienkirche Frankfurt (Oder) e.V. (Hrsg.), Die Chorfenster der St. Marienkirche in Frankfurt (Oder), 2008.

Die „Bilderbibel“ der St. Marienkirche zu Frankfurt an der Oder. Faltblatt des Fördervereins St. Marienkirche Frankfurt (Oder) e.V.

Zur wissenschaftlichen Analyse der mittelalterlichen Fenster aus St. Marien:

Ute Bednarz, Eva Fitz, Peter Knüvener, Frank Martin, Markus Leo Mock, Götz J. Pfeiffer, Martina Voigt, Die mittelalterlichen Glasmalereien in Berlin und Brandenburg, Corpus Vitrearum Medii Aevi Deutschland Bd. XXII, 2010.

Linki i proponowana literatura

<http://telota.bbaw.de/cvma/HyperCVMA/Karte/>

<http://www.st-marien-ffo.de/>

<http://www.uibk.ac.at/theol/leseraum/bibel/gen1.html>

<http://biblia.deon.pl/index.php>

Brandenburgisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologisches Landesmuseum, Miasto Frankfurt nad Odrą i Stowarzyszenie na rzecz kościoła Mariackiego we Frankfurcie nad Odrą (red.), Die Chorfenster der St. Marienkirche in Frankfurt (Oder), 2008.

Die „Bilderbibel“ der St. Marienkirche zu Frankfurt an der Oder. Folder Stowarzyszenia na rzecz kościoła Mariackiego we Frankfurcie nad Odrą

Naukowa analiza średniowiecznych okien w kościele Mariackim:

Ute Bednarz, Eva Fitz, Peter Knüvener, Frank Martin, Markus Leo Mock, Götz J. Pfeiffer, Martina Voigt, Die mittelalterlichen Glasmalereien in Berlin und Brandenburg, Corpus Vitrearum Medii Aevi Deutschland Bd. XXII, 2010.

FRANKFURT
SLUBICE

